

УДК [004:37.018.43]:[303.4/.7:37.014.6](477)

Л.В. Мирутенко

Європейський університет, Київ

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ І ЗАДАЧІ

Для покращення дистанційного навчання на практиці необхідно, насамперед, знати, що вкладається в поняття «якість освіти» і як її можна оцінити при дистанційній формі навчання. У статті проводиться дослідження вмісту поняття «якість вищої освіти» та розглядаються сучасні підходи до оцінки якості дистанційної освіти. Крім того, для визначення критеріїв оцінювання якості, які також повинні бути і критичними критеріями успіху, автором проводиться аналіз досліджень, присвячених проблемі оцінювання систем дистанційної освіти. Шляхом міркувань і результатів досліджень для українських науковців сформульована одна із основних задач сьогодення.

Ключові слова: якість вищої освіти, показники якості дистанційного навчання, оцінка якості дистанційної освіти.

Вступ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних питань системи освіти багатьох держав є розвиток і впровадження Інтернет-технологій, зокрема, дистанційного навчання. Це підтверджує Стратегія розвитку країн Європейського Союзу «ЄС 2020», а також Програма Ради Європи на 2010 – 2014 рр. «Освіта для міжкультурного взаєморозуміння, права людини і демократична культура».

Як відомо, дистанційне навчання – це складна система, яка містить багатокомпонентні масиви інфраструктур і персоналу. Серед факторів, які необхідно розглянути, слід згадати питання викладання, технологій, впровадження та організації. Усі ці фактори тісно взаємопов'язані. Як і в будь-якій системі, окремі компоненти повинні ефективно працювати разом, щоб уся система дистанційного навчання працювала злагоджено. Тому саме оцінка якості системи дистанційного навчання є одним з актуальних питань сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему якості освіти висвітлено у багатьох наукових працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Н. Муліна (управління якістю дистанційної освіти у практиці українського університету), Н. Морзе, О. Глазунова (критерії якості електронних навчальних курсів на базі платформ дистанційного навчання), В. Белов, В. Логачов, Л. Віткін (створення та впровадження систем управління якістю вищих навчальних закладів), З. Дудар, І. Ревенчук (якість дистанційної освіти: проблеми та рішення), О. Локшина, О. Марушина (системний підхід оцінювання якості підготовки), В. Лапшов, О. Ламанов, В. Фокін (аналіз методів оцінки якості), М. Мурашко (моделювання оцінювання якості підготовки) і т.д.

Однак не можна стверджувати, що всі питання та проблеми у цій сфері вирішено.

Формування мети статті. Перед науковцями постало завдання створити не просто систему оцін-

ки якості освіти, а саме таку систему, яка буде враховувати всі особливості дистанційної освіти та вирізняти цю форму навчання серед інших.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є аналіз домінуючих оцінювальних підходів в європейському освітньому просторі, а також визначення першочергових заходів у модернізації оцінки якості української вищої освіти для реалізації неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу

Проаналізуємо, що вкладається в поняття «якість» і які уточнення необхідні для оцінювання саме освіти, а не чогось іншого.

Згідно з ДСТУ ISO 9000:2007 якість – це ступінь, у якому сукупність власних характеристик задовольняє вимоги. Під вимогами у цьому стандарті розуміють сформульовані потреби або очікування, які можуть бути загально зрозумілими чи обов'язковими. Термін «якість» можна вживати з такими прикметниками як «низька», «добра» або «відмінна». Також передбачено можливість застосування рівнів якості, що характеризують різні вимоги до якості продукції, процесів або систем, які мають одне й те ж саме функціональне застосування. Але цей стандарт не дає відповіді на важливе питання – чий саме вимоги необхідно задовольнити, оскільки у сфері вищої освіти є багато груп інтересів, які мають істотно різні вимоги до результатів навчання. Також бажано було б уточнити, які саме характеристики розглядатимуться.

Згідно з втратившим чинність Законом України від 17.01.2002 № 2984-III «Про вищу освіту», якість вищої освіти – це «сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства».

У Всесвітній декларації з вищої освіти, прийнятій на Міжнародній конференції з вищої освіти в листопаді 1998 року, вказано, що якість вищої освіти –

це багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, навчальну базу і ресурси [6]. Але ці визначення є непридатними для безпосереднього практичного застосування, оскільки не враховують різноманіття та суперечливість вимог особи й суспільства, духовних і матеріальних потреб тощо.

У новій редакції Закону України «Про вищу освіту», який було затверджено 01.07.2014, якість вищої освіти – це «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти»[7]. Це визначення спонукає до необхідності створення якісних стандартів вищої освіти, зокрема дистанційної освіти.

Розглянемо, як на сьогоднішній день оцінюють якість систем дистанційного навчання. Найбільш часто використовувані методики оцінки сягають своїм корінням у систематичні методики педагогічного дизайну (СПД моделі). Такі типізовані методології розробки освітніх систем, що з'явилися в США в 50-х і 60-х роках, представлені в роботах Gagne and Briggs (1974), Goldstein (1993), і Mager (1962) [1]. Оцінка систем дистанційного навчання, зазвичай, розбивається на дві широкі категорії: формативну і сумативну [2].

Формативна оцінка використовується для поліпшення продуктів, програм та навчальних заходів за допомогою забезпечення інформацією на етапах планування та розробки. Дані, зібрані на етапах проектування та розробки, забезпечують проектувальників і розробників інформацією про те, що працює, а що не працює. Вони використовуються для своєчасного поліпшення системи, поки вона допускає внесення змін. Ситуативна, або сукупна оцінка визначає, чи функціонують продукти, програми та навчальні заходи, зазвичай, у сукупності, у термінах потреби або системної мети.

Сумативна оцінка – це інформація, призначена для аудиторії, зовнішньої по відношенню до команди проектування та розробки про те, як працює вся система в реальних умовах. Хоча ця інформація може бути використана для внесення в систему змін і доповнень, більш імовірно, що вона стане підставою для прийняття фінансових або організаційних рішень щодо використання або підтримки системи дистанційного навчання.

Формативна оцінка дистанційного навчання – це найкращий спосіб забезпечити якість курсів дистанційного навчання до його випуску і може складатися з шести етапів (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи формативної оцінки системи дистанційного навчання

Назва етапу	Мета	Методи
Оцінка проектування	Підвищення якості педагогічного проектування курсу дистанційного навчання	Залучення інших проектувальників або експертів, знайомих зі стратегією педагогічного проектування і теорією навчання, для оцінки самого проекту
Експертна оцінка	Уникнення створення курсу, який не може бути ефективно використаний потенційними учнями з причини неприйнятності контенту, підходу до його подання, пропущеного матеріалу тощо	Залучення експертів з контингенту, викладачів, розробників тестів та інших фахівців, які можуть зробити висновок щодо придатності змісту курсу та навчальних заходів для цільової аудиторії
Оцінка один на один	Робота з прототипом курсу (отримані дані дають перше уявлення про думку реальних учнів про курс, зручність його використання та якість навчальних матеріалів)	Зустріч члена команди розробки курсу з представником цільової аудиторії
Оцінка малих груп	Апробація компонентів курсу (чия розробка майже завершена) в оточенні, яке дозволяє взаємодіяти між представниками цільової групи	Проведення опитувань, групових інтерв'ю, пробних тестів і т.п.
Польові дослідження	Внесення змін, проте не численних, які не призведуть до суттєвого збільшення вартості курсу	Апробація готового курсу на вибірці з цільової аудиторії в реальних умовах навчання, на які розрахований курс
Поточні оцінки	Проведення якісного повторного аналізу, проектування і розробки курсу	Регулярне поточне оцінювання

Другий підхід, пов'язаний з визначенням успішності курсу або програми дистанційного навчання, називається сумативною оцінкою. Процес сумативної оцінки також складається з кількох етапів:

1. Окреслення загальних галузей розгляду та в їх рамках виявлення питань, які потребують вивчення.

2. Обрання відповідних методів збору інформації після визначення конкретних питань оцінки.

3. Підготовка звіту для представницької аудиторії на основі зібраних та проаналізованих даних.

Таким чином, можемо стверджувати, що формативна та сумативна оцінки відрізняються аудиторією, для якої збирається інформація, часом в циклі розроб-

ки, коли інформація збирається з метою збору інформації. Якщо формативна оцінка відображає внутрішній контроль якості, то сумативна оцінка показує наскільки добре функціонує кінцевий продукт у реальному світі.

Формативну і сумативну оцінки можна проводити за допомогою кількісного або якісного методів [3].

Кількісний метод дозволяє зібрати дані, які можуть бути статистично оброблені. Тому не можна використовувати шкали, відповіді типу «так / ні» або такі, які допускають декілька варіантів для вірної відповіді. Цей метод застосовується при опитуваннях великої кількості студентів (на малих групах студентів показники будуть відносними). Недоліком

такого методу є те, що можливості студентів у виборі відповідей будуть вкрай обмежені, а підсумкові показники матимуть занадто узагальнений характер.

Якісний метод оцінки передбачає більш суб'єктивний підхід, що дозволяє ширше і глибше охопити проблеми курсу, менше залежить від розміру групи і є більш гнучким і динамічним методом оцінки курсу. При якісному методі оцінки анкети можуть містити велику кількість відкритих питань, це дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони навчання, отримати пропозиції та зауваження щодо поліпшення курсу, зрозуміти ставлення учнів до використаних у курсі методів і технологій навчання і т.д.

Крім того, важливе значення для проведення якісної сумативної оцінки має чітке формулювання, причому ще на стадії розробки проекту, критичних критеріїв успіху, які, по суті, є операціоналізацією завдань проекту і створюють основу для методологічно коректної організації процесу моніторингу.

Розглянемо різні показники якості дистанційного навчання, які можна вважати критичними критеріями успіху. Групою іранських науковців було проведено дослідження [4], в ході якого в 11 країнах п'яти континентів були виділені і проаналізовані 279 критеріїв успішного електронного навчання. Слід зауважити, що враховувалися ті фактори, які використовуються хоча б у двох країнах. Відібрані 23 критерії запропонували експертам для оцінки їх пріоритетності. У результаті було виділено п'ять груп факторів:

1) інфраструктура і технології (технічні та операціональні аспекти використання інфраструктури у сфері освіти; з фізичної точки зору – це канали доступу, мережі передачі даних, обладнання);

2) людські ресурси – це вдосконалення ІКТ-навичок (підготовка співробітників до міжнародних

стандартів, підвищення рівня знань у галузі дистанційної освіти менеджерів і політиків, залучення ентузіастів, заохочення для тих, хто використовує електронне навчання);

3) плани, політика, стратегії, прийняті установами для того, щоб розвивати дистанційне навчання (розробка стратегій і забезпечення лояльності співробітників відносно стратегій, питання безпеки та конфіденційності, зміна культури закладу вищої освіти для досягнення стратегічних цілей дистанційного навчання, встановлення стандартів для оцінки, дослідницька діяльність в галузі дистанційного навчання);

4) розробка курсів (введення дискретних курсів у систему навчання, вибір курсів з тих, які найкраще викладати он-лайн);

5) співробітництво з іншими організаціями, зацікавленими особами (партнерські програми, співпраця між приватним і державним сектором, співпраця з зацікавленими особами – викладачами, обмін досвідом з іншими країнами і регіонами).

Групою американських науковців на чолі з доктором філософії Бет Чейні також було проведено подібне дослідження, в ході якого було проаналізовано 10 електронних баз: EBSCO, ERIC, PsychINFO, Ovid, Gale, Medline, PubMed, Wilson, Cambridge and CSA. Основні терміни, які було використано для виявлення відповідних досліджень: дистанційна освіта, показники якості, якість дистанційної освіти, курси на веб-сайтах, якість навчальної технології та ін. Необхідно зауважити, що кожна стаття, яка була виявлена в ході цього процесу, була прийнята до уваги, незалежно від року видання, а кожне посилання в цих роботах також включалося в огляд [5]. Кінцевий результат цього дослідження подано у табл. 2.

Таблиця 2

Система критеріїв оцінки дистанційного навчання

<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>
Ефективність навчання і викладання	Взаємодія викладачів та студентів, своєчасний зворотний зв'язок, застосування різних способів навчання
Підтримка студентів	Аналіз аудиторії, створення служби підтримки студентів
Підтримка викладачів	Створення служби підтримки викладачів
Аналіз та оцінка	Програма моніторингу та оцінки
Розробка курсів (педагогічний дизайн)	Інструкції зі створення курсів та їхнє активне використання, аналіз навчального матеріалу
Технологічне забезпечення	Затверджений план забезпечення якісної технологічної підтримки, який включає в себе електронні заходи безпеки; технічна надійність
Інституціональні та організаційні аспекти	Обґрунтування дистанційної освіти, яке корелює з місією закладу, нормативна підтримка та інституційні ресурси

Популярністю серед науковців, працюючих з цим питанням, користується система оцінки дистанційної освіти Д. Гуллера, який пропонує використовувати такі критерії: доступ до освіти (критерій дає можливість новим групам населення отримати необхідну їм освіту); відповідність програм дистанційної освіти загальнонаціональним, регіональним інтересам і потребам окремих громадян; якість пропонувананих програм; ступінь досягнення учнями

поставлених цілей; вартісна ефективність; вплив програм дистанційної освіти на суспільство, на інші програми, установи та інститути, окремих громадян [8].

Усі запропоновані вище системи критеріїв є достатньо гнучкими та детально розробленими, тому їх можна вважати критичними факторами успіху і взяти за основу при створенні стандартів якості дистанційної освіти.

Висновки

Таким чином, на сьогоднішній день розроблено достатньо систем критеріїв оцінювання якості дистанційної освіти, які відображають специфіку дистанційної освіти. Слід зауважити, що при розробці таких критеріїв та методик, для того, щоб оцінювати якість саме дистанційної освіти, а не щось інше, необхідно постійно пам'ятати про два аспекти поняття якості – сукупність власних характеристик, яка дозволяє відрізнити різні об'єкти, та спроможність відповідати певним вимогам, поданим у вигляді стандартів. Задача науковців – визначити ці показники і на їх основі підготувати стандарти якості дистанційної освіти. На нашу думку, одним із таких індикаторів могла б стати спроможність студентів наприкінці вивчення курсу не лише використовувати вже відомі знання, методи, технології, а й генерувати нові знання, методи та технології.

Можна з упевненістю сказати, що питання оцінки якості дистанційного навчання є актуальним і важливим не лише для навчальних закладів, які надають такі послуги, а й для всієї системи освіти. Не випадково у програмі економічних реформ на 2010-2014 роки, яка була підготовлена Комітетом економічних реформ при Президенті України в 2010 році, відсутність якісної системи моніторингу у сфері освіти названа однією з вагомих перешкод її ефективного та стабільного розвитку. На сьогоднішній день з'явилась гостра необхідність у стандартах оцінки якості, спрямованих на забезпечення якісних курсів дистанційного навчання. Навчальні заклади повинні бути впевнені, що курси дистанційного навчання, які вони проводять, відповідають найвищим академічним стандартам. Тому Міністерство освіти і науки має забезпечити споживачів освітніх послуг інформацією про те, як визначати якість навчальних курсів. Керуючим структурам у сфері освіти необхідно терміново розробити та затвер-

дити стандарти якості та зацікавити навчальні організації до реалізації саме якісних курсів дистанційного навчання. Атестаційна комісія повинна впровадити ці стандарти, а управління освіти – організувати обмін якісними курсами дистанційного навчання.

Список літератури

1. Эзерил Д. Методики оценки обучения: теория и практика [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.distance-learning.ru/db/el/4DA8867A75C180F5C32574A400331C3F/doc.html>.
2. Лебедева М.Б. Дистанционные образовательные технологии: проектирование и реализация учебных курсов / М.Б. Лебедева. – СПб.: БХВ-Петербург, 2010. – 336 с.
3. Кадырова Э.А. Инструменты для оценки педагогической эффективности дистанционного учебного курса в среде Moodle [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://2014.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=51>.
4. Hanfizadeha P. Recommendations for promoting e-learning in higher educational institutions: a case study of Iran / P. Hanfizadeha, M. Khodabakhsh, R. Hanafizadehc // Higher education Policy. – 2011. – № 24. – P. 103-126.
5. Chaney B. A Primer on Quality Indicators of Distance Education. [Electronic resource] / B. Chaney, J. Eddy, S. Dorman, L. Glessner. Mode of access: <http://uncg.edu/oa/PDF/Chaney%2A%20Primer%20HPP.pdf>.
6. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 171 с.
7. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
8. Яковлев Д.Л. Применение современных телекоммуникационных технологий в дистанционном образовании / Д.Л. Яковлев // Дистанционное образование. – 1997. – № 1. – С. 32-34.

Надійшла до редколегії 27.01.2016

Рецензент: д-р техн. наук, проф. В.М. Міхайленко, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ.

СИСТЕМА ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ: ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ЗАДАЧИ

Л.В. Мирутенко

Для улучшения дистанционного обучения на практике необходимо, прежде всего, знать, что вкладывается в понятие «качество образования» и как его можно оценить при дистанционной форме обучения. В статье проводится исследование содержания понятия «качество высшего образования» и рассматриваются современные подходы к оценке качества дистанционного образования. Кроме того, для определения критериев оценки качества, которые также должны быть и критическими критериям успеха, автором проводится анализ исследований, посвященных проблеме оценки систем дистанционного образования. Путем рассуждений и результатов исследований для украинских ученых сформулирована одна из основных задач современности.

Ключевые слова: качество высшего образования, показатели качества дистанционного обучения, оценка качества дистанционного образования.

THE SYSTEM OF QUALITY ASSESSMENT OF DISTANCE EDUCATION IN UKRAINE: KEY PROBLEMS AND TASKS

L.V. Myrutenko

It is necessary to know that does a concept of "quality education" mean and how it can be evaluated in distance from of studying. It is studies in the article the content of the notion "quality of high education" and considered new approaches to estimating the quality of distance education. Besides, for determining the criteria of quality evaluating, which also must to be critical criteria of success. The author analyzes the research, which is dedicate to the problem of evaluation of distance education system. One of the most important tasks was formed for Ukrainian scientists today.

Keywords: quality of higher education, distance learning quality indicators, distance education quality assessment.